KANIZSAI PÁLFI JÁNOS LEVELE A GYULAFEHÉRVÁRI PROFESSOROKHOZ.

A nagy Bethlen Gábor örök dicsőségét, gyulafehérvári iskolája fényét, Erdély boldogságát s Dunántúl romlását hirdeti e levél. Úgy látszik, lett foganatja s a Pálfi ajánlatával Fejérvárra küldött dunántúli ifjak csakugyan kitanultak. Egy Soós István ez idő tájban dunántúli ref. lelkipásztorról legalább van tudomásunk. Soós János kiskomáromi esperesnek, vagy az 1617. évi május hó 1-én Somodorra ordinált Soós Györgynek lehetett a fia; az 1639. évi május hó 25-én Csöglyen tartott kerületi közgyülés idején a vámosi ref. egyházban hirdette az igét, tiz évvel később pedig mint polgárdi lelkipásztor volt jelen Pápán a szept. 14-ki generalison.

Bevezetésére vesd össze irója külföldi naplóját a Történelmi Tár 1880. évf. 192. lapján.

Reánk magának K. Pálfi Jánosnak sajátkezüleg irt leveleskönyvében maradt, a melynek eredetije a dunántúli ref. egyházkerület levéltárában, másolata több gyüjteményben látható. Két mondatát közölte Tóth Ferencz »A dunántúli püspökök élete« 155. lapján s helytelenül nyolcz egyházkerületet magyarázott ki belőle.

Salvete plurimum in Domino.

Celeberrimi et excellentissimi viri, collegii Alba-Juliani in Transylvania professores honorandissimi, qui solidae eruditionis vestrae, atque adeo etiam indefessae in juventute informanda sedulitatis splendidissimo jubare universam Transylvaniam ita collustrastis, ut vestri fulgoris radii montosis Transylvaniae limitibus coerceri et terminari non valentes, sese ejaculentur plane huc ad nos usque, langvida (ut cum poeta loquar) quo fessi vix venit aura Noti: nempe domine Johannes Henrice Alstedi, quem anno 1610. 22. die Augusti in illustri Nassoviorum Herbornaea vidi et salutavi, et tuum nomen, longe lateque decantatum, albo meo insertum, mecum circumfero, domine Philippe Ludovice Piscator, quem eodem anno 1610. Heidelbergae, sub immortalis reminiscentiae doctore Pareo, collegam habni; parentem vero tuum clarissimum M. Joannem Piscatorem, hominem corpore quidem pusillum, eruditione autem et felicis feracisque ingenii in usum ecclesiae Christi, editis monimentis gigante quovis vastissimo proceriorem, ibidem Herbornae, eodem, quo excellentissimum dominum Alstedium, anno et die vidi et domi suae salutavi; domine N. Bisterfeldi, trias et triga doctorum et professorum merito veneranda vos et una omnes et seorsim singulos, per viscera misericordiae Christi oro, ut inter caeteros, jugiter a diserto ore vestro pendere solitos, juvenes studiosos, ex hoc nostro Hungariae tractu Cisdanubiano ad vos profectos, Thomam videlicet Latrani et Stephanum Soós, commendatos

habere dignemini. Inter Hungariae episcopatus, sive superintendentias, quae (ni fallor, sex) in hac nostra Hungaria pro parte ministrorum orthodoxorum habentur, (Baroniensi excepta, quae totaliter Turcicae tyrannidi subjacet,) vix est altera hac nostra Cisdanubiana afflictioris sortis ministrorum penuria magis laborans, et adversariorum insultibus magis exposita, et quidem ita, ut si coram tristem rerum nostrarum faciem intueri vobis liceret, dubio procul, pro innata vobis pietate, nobis condoleretis, vicemque nostram miseraremini. Unde fit, ut alumnorum illorum nostrorum pauperiem aliquorum sumptuum suppeditatione abigere, tam remoti positi, nequeamus; sed cogamur ad christianae vestrae benignitatis subsellia, mediantibus nostris litteris, provolvi, orantes candorem vestram incomparabilem, ut alumnos nostros, tum qui nunc vestra sub ferula studiis operam navant, tum etiam quos deinceps coetus hic noster ecclesiasticus Cisdanubianus commendatoriis instructos erit ad vos ablegaturus, nostri in hoc tractu sub Christi imperatoris coelestis vexillo contra portas inferorum militantium respectu habito, singularis vestrae benevolentiae sinibus excipere, sedulo (ut in hoc jam nominato nostro tractu, ubi olim, Deo juvante, repatriaverint ecclesiae Christi nobiscum inservituros) informare, eorumque conditionem, ut aliquamdiu apud vos durare, studiaque sua urgere queant, promovere paterne studeatis. Quidquid auxilii, quidquid consilii, laboris et etiam promotionis in ipsos expenderitis, id omne ego cum meis fratribus in nos expensum dicemus et ducemus. Et quia secus tam longe disjuncti nequimus, nominum meritorumque vestrorum debita a nobis celebratione, atque adeo etiam precum vestra pro incolumitate ad agnum in medio throni Dei sedentem fundendarum suffragio vobis redhostire pro virili conabimur. His vos una cum vestris omnibus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi in nominis sui sacrosancti laudem, ecclesiarumque suarum gloriam, floridissima in celebritate diutissime conservet.

Datum in Kis Komár confinio Canisiensium Turcarum rabiei opposito et exposito, anno 1636. 9. die Januarii.

Celeberrimarum et excellentissimarum dominationum vestrarum ejusdem fidei et charitatis vinculo conjunctus, animique sinceritate deditus

Johannes P. Canisaeus
ecclesiarum orthodoxarum in Hungariae Superioris comitatibus Cisdanubianis existentium episcopus, et ecclesiae Kis Komárianae pastor, ob religionem ab deversariis, ecclesiis in bonis Batthyanianis habitis ejectus, civitate autem Papensi bis exclussus.

Közli: MOKOS GYULA.

GVADÁNYI VILÁGTÖRTÉNETE.

A minap egy tanítványom figyelmeztetésére a nagy-váradi zsibvásáron megvettem Gvadányi világtörténetét. Ez alkalommal megnéztem, mit írnak róla irodalomtörténészeink. Talán nem fölösleges, ha ide iktatom az egymásnak ellentmondó adatokat.

Pallas Nagy Lexikona (1894): »Sokáig dolgozott egy nagy világtörténeten: A világnak közönséges históriája stb. Első kötete 1796-ban jelent meg s ettől fogva *évenkint* egy kötetet bocsátott közre; ő hat kötetet írt meg, halála után, 1805. Kis János folytatta még egy kötettel, azzal megszűnt a vállalat.«

Beöthy Zsolt Képes Irodalomtörténetében *Badics Ferencz* (1896 és 1899): »A világnak közönséges históriája hat kötetben (Pozsony, 1796—1803), melyet néhány jeles és hiteles authorokból szedegetett ki s utóbb Kis János fejezett be.«

Szinnyei József. Magyar írók élete (1894): »1796—1803. Hat kötet, az I. kötetben szerző arck., a VII. kötetet Kis János 1805-ben, a VIII. és IX. Síkos István irták ugyan ott 1809 és 1811.« Ugyane munkában a Kis Jánosról szóló czikk azt mondja, hogy a VII. és VIII. kötetet Kis János irta. Pozsony, 1805, 1809.

Széchy Károly pedig Gvadányiról szóló, a Magyar történelmi életrajzokban megjelent munkájában (283—84. l.) azt mondja: »A hetedik kötet már Kis János s a nyolczadik Síkos István nevét viseli homlokán: s ezzel a vállalat elakad.«

S mindezek előtt *Toldy Ferencznek:* A magyar költészet kézikönyvében (1855, I. 558. l.) azt találjuk a Gvadányiról szóló fejezetben: »A Világnak közönséges Históriája, melyet néhány jeles és hiteles authorokból kiszedegetett. I—VI. kötet. Ott (Pozsony) 1796—98. Ezen munkájába a fáradhatatlan vidor aggastyán rövid betegség után 1801 decz. 21-én belehalván, folytatta azt Kis János.« A Kis Jánosról szóló fejezetben pedig (II. 86. és 87. l.) felemlíti Gvadányi világtörténetének folytatólagos VII. (1805) és VIII. (1809) kötetét.

Honnan az adatoknak ezen különbözősége? Hogy lehetséges, hogy Széchy a VIII. kötettel beszünteti a vállalatot, midőn a IX. kötetet, melyet Síkos irt, jól ismeri?

A tényállás különben a következő: az I—VI. kötetet Gvadányi írta, az egyes kötetek a következő időrendben jelentek meg: 1796, 1796, 1797, 1797, 1798, 1803; a VII. és VIII. kötetet Kis János irta, megjelentek 1805-ben és 1809-ben, a IX. kötet S. Síkos István munkája 1811-ből.

KARDEVÁN KÁROLY DR.